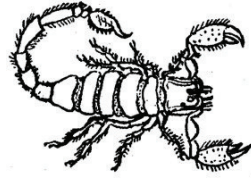

רַבִּי יוֹחָנָן וְהַעֲקָרָב

Rabbi Jochanan en de schorpioen een middeleeuws sprookje

ingeleid en vertaald door
Peter Broers
2012

Inleiding

Het sprookje van Rabbi Jochanan en de schorpioen wordt voor het eerst gevonden in een manuscript uit het begin van de 13e eeuw, afkomstig uit Noord-Frankrijk. Het verhaal sluit aan bij de internationale traditie van volksverhalen: de wonderlijke avonturen en beproevingen die de held moet doorstaan doen denken aan de hoofse ridderromans van Chrétien de Troyes die niet lang daarvoor en in dezelfde streek zijn geschreven. De oorsprong van dit Hebreeuwse sprookje moet dan ook niet worden gezocht in de bestaande rabbinse geschriften (talmoad, midrasj e.d.); mogelijk is het een bewerking van een populair verhaal in het Frans of Duits van die tijd maar ook een Arabische of Indische oorsprong is denkbaar. Met de Hebreeuwse hertaling krijgt de tekst een joods kleed: de edele ridder wordt een vrome rabbijn en er wordt stevig geciteerd uit de bijbel en de talmoad.

Korte inhoud

De hoofdpersoon, rabbi Jochanan, is gehuwd met een schone en deugd-zame vrouw. Na de dood van zijn vader vervult hij plichtsgetrouw diens laatste wens en koopt voor veel geld een schorpioen in een kelk. Door deze opmerkelijke aankoop raakt hij in gevaarlijke avonturen verzeild, beweist hij een goede daad aan een hongerige hond, een raaf en een grote vis, waarna zij hem op hun beurt helpen bij onmogelijke opdrachten zodat hij tenslotte koning wordt en kan trouwen met een blonde koningin. Een happy end? Rabbi Jochanan was al getrouwd maar terloops wordt

bericht dat zijn echtgenote verscheiden is; de weg is daarmee vrij voor een nieuwe relatie.¹ Is het een probleem dat deze blonde schone niet joods² is en dat ze bovendien beschikt over magische krachten waar die van de heks van En-Dor bleek bij afsteken? Het lijkt onze rabbijn niet te deren dus kregen ze zonen en dochters en ze leefden nog lang en gelukkig.

Sprookjesmotieven

Het sprookje is langer en ingewikkelder dan de meeste andere joodse sprookjes en verre van saai: telkens als de lezer zou gaan denken dat de ontknopning nadert, wachten hem en zijn held nieuwe avonturen.

We noemen enkele motieven en structuurelementen die de vaart in het verhaal houden, allereerst universele motieven die in de volksliteratuur van de hele wereld, ook in de joodse, voorkomen:

- de drieslag: drie helpers, drie queestres ook: eerst naar de kelk met de schorpioen, dan naar een schone jonkvrouw die een gouden haar verloren heeft, tenslotte nog naar een toverring;
 - dankbare dieren (wedetrom drie: hond, raaf en vis), die kunnen spreken en wensen vervullen;
 - de jonkvrouw met het gouden haar en de vogel die één zo'n haar bij een koning brengt;
 - de toverring die in het water valt en door de hulp van dieren bij de eigenaar terugkomt;
 - de mens die de taal der dieren spreekt;
 - de opwekking van doden met behulp van een toverring of een bijzondere steen;
 - de eenvoudige jongeman die het tot koning brengt.
- Deze motieven, ook in deze combinatie, vindt men eveneens in de Duitse en Franse riddersverhalen, met name in een verhaal over Tristan en Isolde.³

1. Aan de dood van de eerste vrouw worden opvallend weinig woorden besteed. In andere versies van het verhaal (Tristan e.d.) is de held niet gehuwd.

2. en ook geen blijkt geeft zich te willen bekeren tot het jodendom (zoals Yassif beweert).

3. Köhler 1866.

Meer specifiek voor de joodse verhalenwereld zijn:

- een wonderdier (schorpioen, kikker of pad) als nazaat van Adam;
- Leviatan die optreedt als koning van onderwater en rechtspreekt in viszaken;
- water uit Gehinnom (stinkend naar zwavel, kokend heet en dodelijk), en water uit Gan Eden (koel en geurig, geneeskrachtig);
- afgunstige wijzen die een collega willen doden;
- het dier dat de toverring opslokt is meestal een vis; de joodse versies hebben als enige een zwijn (!) dat door een hond wordt opengereten zodat rabbi Jochanan de ring uit de darmen kan peuteren.

Een joods sprookje

Het is dus een echt sprookje, dat zich afspeelt in een betoverde wereld en een onbestemde tijd, maar is het ook een joods sprookje?

Het joodse kleed is zeer aanwezig in de taal, met veel bewoordingen naar Tenach.⁴ Zo gebruikt rabbi Jochanan graag het woord van Jesaja, dat hij deze schorpioen heeft *grootgebracht en opgevoed*. De verwijzingen in de voetnoten zijn zeker niet volledig, de lezer zal er zijn eigen plezier aan beleven ze te traceren. Erg grappig is een grote hond met een grote honger die om eten bidt met de woorden van de siddeer en die moeiteloos een spreekwoord uit de talmoed gebruikt: “van een handjevol wordt de leeuw niet verzadigd”. Het woud waar onze held de hond ontmoet is het *Woud van Bé Illai*. Daar wonen wonderdieren: volgens het talmoedtractaat Chulin zijn de leeuwen van dat woud zestien el lang en bedraagt de ruimte tussen de oren negen el; gelukkig komt onze rabbijn andere dieren tegen! In de ridderromans van Chrétien de Troyes is sprake van een dergelijk wonderwoud, *la Forêt de Brocéliande*.

Van een vertaling naar *joodse situaties en waarden* lijkt veel minder sprake. De eerste avond van Pesach wordt genoemd, wanneer de tafel feestelijk wordt gedekt, maar voor een feest maakt ook een goj zijn tafel mooi en iedere andere verwijzing naar de Pesachviering ontbreekt. Jochanans functie als rabbijn wordt slechts aangestipt: éénmaal en nogal terloops wordt zijn woning aangeduid als *bet midrasj*, leerhuis.

4. Nogal eens uit Ester, maar ook uit andere Bijbelboeken.

Een wat duidelijker joods motief treedt aan het licht als een boze koning dreigt niet alleen rabbi Jochanan het hoofd af te hakken – zo'n dreigement is in sprookjes niet ongebruikelijk – maar ook al diens *geloofsgenoten*; daarmee komt het lot van heel Israël te hangen aan één dunne haar en de moed van één man.

Andere motieven uit de joodse folklore zijn hierboven al aangeduid, maar ze lijken niet de motoren die de vaart erin houden: dat zijn toch de universele – heidense – motieven: de dankbare dieren die hun schuld komen inlossen, de toverring, de gouden haar.

De schoen wringt het meest bij de gestalte van de blonde koningin. Deze vrouw heeft magische krachten: zij voorziet de komst van Jochanan en zijn missie, zij voelt aan het water van de hel zonder zich eraan te branden, zij wekt doden tot leven door hen met de steen van haar ring aan te raken. Zoiets is heidense toverij en zou in een joodse versie streng moeten worden veroordeeld. Weliswaar gaat de koningin – gelijk de profeet Elisa⁵ – languit boven op de dode rabbijn liggen, drukt haar mond op de zijne, kust hem⁶ en spreekt vervolgens een gebed, waarop de Eeuwige de held tot leven wekt: hij staat op en loopt rond. Maar op de keper beschouwd had de koningin met haar tovering al belangrijk voorwerk gedaan door alle losgehakte lichaamsdelen van onze rabbijn weer op de juiste wijze te assembleren. Het gebed van de koningin en haar vrome conclusie dat God het is die doodt en levend maakt, poetst die toverstreek niet echt weg. De judaïsering is hier een vernisje.

Na alle avonturen komt het einde kort en snel: onze vrome rabbijn wordt koning en trouwt met de blonde koningin, zonder hoofse liefde en zonder choepa.

De moraal die dit sprookje afsluit – Prediker 11:1, Werp uw brood op het water en ge zult het na vele dagen vinden – plaatst het wel helemaal in de traditie van andere moraliserende verhalen (*exempla*) uit de Middeleeuwen, zoals men die zowel in het Christendom als in het Jodendom vindt.

5. 2 Koningen 4:33 e.v.

6. dit pikante detail, dat de horizontale houding van de koningin een bijzonder accent geeft, ontbreekt begrijpelijkwijs bij Elisa.

In *Fabula* 50 (1999) heeft Vered Tohar⁷ een artikel gewijd aan de vraag waarom dit zo toegankelijke en aardige sprookje betrekkelijk weinig weerklank heeft gevonden in de joodse verteltraditie: op een versie in het Mayse-Buch⁸ na ontbreekt het in de vroege verhalenbundels. Pas in de 19e eeuw vinden we het terug, wanneer ook joodse folkloristen als Israël Lévi, Mozes Gaster en Micha Josef Bin Gorion (Berdiczewsky) het in hun verzamelingen opnemen. Vered Tohar schrijft de geringe populariteit toe aan de magische gestalte van de blonde koningin maar ook aan het feit dat de rabbijn geheel is losgeraakt van zijn joodse identiteit en zich begeeft in kringen van heksen en wonderdieren. In zijn grote nood wendt hij zich tot ... de schorpioen, werpt zich nota bene plat voor hem neer en gaat dan pas bidden tot God. Op zo'n manier word je voor een joods publiek niet echt een voorbeeldige held.

Een schorpioen in een kelk

Een schorpioen is geen frekwente gast in sprookjes en fabels en zelden zijn ze zo aanbaar als die van ons verhaal. Als we uitgaan van de hypothese dat de Hebreeuwse versie een bewerking is van een (oudfrans) origineel, is er dan misschien sprake van een vertaalfout? Onze geleerden zijn verdeeld: in een lezing uit 1896 spreekt Gaster over een *scorpion* maar in de Maasiyot-uitgave van 1924 maakt hij er een *frog princess* van. Diezelfde kikker vinden we in *Der Born Judas* van Micha Josef Bin Gorion in het verhaal “von dem Frosch der ein Sohn Adams war”⁹. Kikkers kom je in derdaad vaker tegen in sprookjes dan schorpioenen, maar sinds de plagen van Egypte weet een kind dat een kikker *tesfardéa* heet en geen *‘aqrab*. Israël Lévi zegt dat het een ‘pad’ moet zijn, een *crapaud*, dat komt qua

7. *Fabula* is een tijdschrift gewijd aan volksverhalen; Vered Tohar is docente aan de Bar-Ilan Universiteit.

8. Bundel van joodse volksverhalen in het Jiddisj. In de uitgave Basel 1602 is het nr. 143, de held heet daar rabbi Chanina; zie ook *Great Tales of Jewish Fantasy and the Occult*, Joachim Neugroschel, New York 1987 blz.437 e.v.

9. d.w.z. een zoon van Adam en Lilit. In het Mayse-Buch is het een kikvors in een zilveren vat; bij Bin Gorion eindigt het verhaal met de rijkdom die het dankbare dier aan Jochanan en zijn vrouw schenkt.

klank al dichter in de buurt van het Hebreeuws. Wat er ook van zij, we houden het op een scorpioen, al was het alleen maar omdat dat er staat.

Ook de kelk wekt verbazing: het is een ongebruikelijke behuizing voor een dier, zelfs voor een scorpioen. Onze geleerden aarzelen: Lévi spreekt van een *casette*, Gaster noemt het een *cup of bowl* en Bin Gorion wil een *Kästchen*. Dat klinkt inderdaad waarschijnlijker, maar waar staat geschreven dat een sprookje waarschijnlijk moet zijn? Misschien heeft de schrijver wel gedacht aan de wonderkelk die 'graal' heet in de Queeste van de Heilige Graal, *הַחֶמְדָּה הַקְּדוּשָׁה גְּבִיעַ הַקֹּדֶשׁ*. Zoiets zou ons dichter bij een Franse oorsprong van het verhaal brengen: Chrétien de Troyes heeft een van zijn beroemdste ridderromans gewijd aan deze queeste.¹⁰ Wat er ook van zij, we houden het op een kelk, al was het alleen maar omdat dat er staat.

De tekst

De bron is een manuscript in de Bodleian Library te Oxford (ms. Bodl. or. 135), gedateerd tussen 1225 en 1250 en afkomstig uit noordoost Frankrijk (Champagne of Lorraine). Bij de godsnaam volgen we het manuscript.¹¹ In navolging van Lévi en Gaster zijn wat fouten verbeterd maar de eigenaardigheden van het Middeleeuws Hebreeuws en vreemde constructies als *קִלְקָה מִן אוֹתוֹ קָרָד* "koningin van die stad", zijn gehandhaafd.¹² Ten behoeve van de leesbaarheid hebben we vocalisatie toegevoegd en kopjes ingelast om de episodes te onderscheiden.

Boekenlijst

In volgorde van belang voor dit sprookje:

MS: Ms. Bodl. Or. 135, fol. 313b-317b, met dank aan de Bodleian Library. Dit manuscript is een rijke vindplaats van Hebreeuwse teksten,

10. Perceval ou le Roman du Graal, geschreven rond 1181, kort voor dit verhaal.

11. O.a. bij Eisenstein vinden we *אֱלֹהִים* waar het ms. *אֱלֹהִים* heeft, ook wel 'ד' en 'ה' waar het ms. *י"י* heeft.

12. de verbeteringen betreffen vooral geslachtsfouten; zo vinden we het woord *טבעת* "ring" bijna steeds geschreven als *טבב* (zonder afkortingstekens!) en behandeld als mannelijk.

met o.a. de fabels van Berechia ha-Naqdan en een gedeelte van de Hebreeuwse versie van Ecclesiasticus (Ben Sira).

Gaster 1924: Moses GASTER, *The Exemplar of the Rabbis*, 1924; herdruk 1968 bij Krav Publishing House Inc; nr. CCCV, blz. 197-206. Met verwijzingen naar andere joodse bronnen van het kikkerverhaal.

Gaster 1896, Moses Gaster, "Fairy Tales from Indedited Hebrew Mss of the Ninth and Twelfth Centuries" in *Folk-Lore, Transactions of the Folk-Lore Society* (Vol.VII), September 1896; lezing over vier Hebreeuwse sprookjes waaronder dit.

Lévi 1896: Israël LÉVI, "Un recueil de contes juifs inédits" in *Revue des Études Juives*, tome XXIII, p. 39- (conte XIII). Voor dit verhaal verwijst Lévi naar de bundel *Contes populaires de Lorraine* van Emmanuel Cosquin (1887) en met name het verhaal van de "Schone met het blonde haar", dat veel gelijkenissen vertoont met ons sprookje. Dit zou wijzen op een mogelijk Franse oorsprong van de schrijver en zijn bronnen.

Bin Gorion 1934, Micha Josef BIN GORION (Betdyczewsky), Der Born Judas, Schocken Verlag Berlin 1934 (nr. 153, blz. 391).

Eisenstein 1915: Jehuda David Eisenstein, Ozar Midrashim, Vol. II, p. 344-347, bewerking van Lévi 1896. Licht archaïserend (o.a. vaker *wayyiqtol* dan in het ms.) en met 'gekuiste' godsnamen.

Yassif 1999: Eli YASSIF, *The Hebrew Folktales: History, Genre, Meaning*, Indiana University Press, 1997 (vertaald uit het Hebreeuws door Jacqueline S. Teitelbaum). Vooral blz. 270-272 over de judaisering van volksverhalen uit het internationale repertoire.

Tohar 2009: Vered TOHAR, "The Story of Jochanan and the Scorpion", in *Fabula* nr. 50 (2009), Heft 1/2. Dit artikel behandelt de vraag waarom dit sprookje in Hebreeuwse bundels minder populair is.

Köhler 1866: Reinhold KÖHLER, *Kleinere Schriften zur erzählenden Dichtung des Mittelalters*, Berlin 1900, Bd. II, p. 328: Tristan und Isolde und das Märchen von der goldhaarigen Jungfrau und von den Wassern des Todes und des Lebens (eerder in Germania 11, 1866). Köhler bespreekt daarin uitgebreid de Jiddisje versie in het Mayse-Buch. Ook maakt hij melding van de Noord-Franse versie waar Lévi 1896 naar verwijst.

מפסח
בחסיד אחד שהיה עשיר ואחד
דל וזמן ולו היה לו כי יום קן אחד
ושמו ל יחנן והיה לאותו ל יחנן
אשה יפה וערכת מאוד ליונים חלה אורח זמן לעזוב וקמו לפני

De afbeelding hiernaast is het begin van de Hebreeuwse tekst in het manuscript.

Rabbi Jochanan en de schorpioen

1. De schorpioen in de kelk

Er was eens een vroom man die schatrijk was. Hij was oud en had één zoon, rabbi Jochanan was zijn naam; deze was gehuwd met een schone en deugdzame vrouw. Na verloof van tijd werd de oude man ziek en zijn einde naderde; hij riep zijn zoon bij zich en droeg hem op, zich te houden aan de geboden van de Schepper en immer wél te doen. Hij vermaakte hem al zijn bezittingen en droeg hem tenslotte op: Mijn zoon, als de dagen van je rouwklacht ten einde zijn¹, ga dan naar de markt en blijf daar tot je een man ziet die handel bij zich heeft om op de markt te verkopen. En de eerste koopwaar die je ziet, koop dat en laat het niet schieten, neem het mee naar huis en bewaar het zorgvuldig. De oude man verscheidde en ging naar zijn eeuwige rustplaats. De zoon beweede zijn vader dertig dagen lang.

Toen zijn rouwtijd voorbij was, stond R. Jochanan op en dacht aan wat zijn vader hem had opgedragen. Hij ging naar de markt en bleef daar tot hij een man zag die een prachtige kelk bij zich had. R. Jochanan sprak tot hem: - Wilt u mij die kelk verkopen die u daar bij u hebt? - Jawel. - Voor hoeveel? - Voor honderd goudstukken. - Verkoop hem mij voor zestig. Dat wilde de man niet en hij liep weg. Toen zei R. Jochanan bij zichzelf: Wat moet ik nu met de opdracht van mijn vader als ik hem niet koop? Hij riep de man achterna en zei: - Verkoop hem mij, dan krijg je de honderd goudstukken die je zei. - Als je me tweehonderd

[1] Vgl. Deuteronomium 34:8.

רפי יוחנן והעקרב

א - העקרב בגביע

מעשה בחסדי אחד שהיה עשיר מאד וזקן ולא היה לו פי אם פן אחד וישמו ר' יוחנן. והיה לאותו ר' יוחנן אשה יפה וצדקת מאד. לימים חלה אותו זקן למוית, וקרא לבנו וצוהו להתעסק במצות הבורא ולעשות צדקה תמיד, ונתן לו פל אשר לו, וגם צוהו וכן אמר לו: בני, לפימתי ימי ככי אבליך, לך פשוק ושב שם, עד שתראה שום אדם מביא שום סחורה למכור בפשוק, ואותה סחורה שתראה ראשונה, קנה אותה ואל תנחית, ותביא אותה לביתך ותהיה לך למשמרת. נפטר הזקן והלך לבית עולמו. ויבך אותו בנו שלשים יום.

וימתו ימי כחיתו ויגם ר' יוחנן ויזכור ממנה שצוהו אביו. הלך לשוק וישב שם, וראה איש אחד נושא בידו גביע אחד יפה מאד, אל² ר' יוחנן: רוצה אתה למכור לי זה הגביע שאתה נושא? אל: הן. אל: בכמה? אל: במאה זהובים. אל: תן אותה לי בפשיים זהובים. ולא רצה והלך לו. אמר ר' יוחנן בלבו: מה אעשה ממצות אבי אם לא אקנה אותו? קרא אחריו ואמר לו: תן אותה לי וקח מאה זהובים פאשר דפרת. אל: אם תרצה ליתן³ לי

[1] ~ דברים לז, זח. [2] אמר לו, לה. [3] לתת.

goustukken geeft, wil ik hem je verkopen, zo niet, laat me dan verdergaan. - Ik wil je er honderd voor geven, zoals je zei. De man liep weg. Opnieuw bedacht R. Jochanan: Of ik wil of niet, ik moet hem kopen, vanwege het gebod van mijn vader. Hij riep de man terug en zei: - Hier heb je tweehonderd goustukken zoals je zei. - Als je bereid bent me er duizend goustukken voor te geven, dan kun je hem krijgen en zo niet, laat me dan met rust. Toen bedacht R. Jochanan dat de man het almaar duurrer maakte, maar dan hij het moest kopen of hij wilde of niet, vanwege het gebod van zijn vader. Wat deed hij? Hij nam hem mee naar huis, gaf hem er duizend goustukken voor en bewaarde de kelk zorgvuldig. Keer op keer trachtte hij de kelk open te maken¹, maar hij kreeg het niet gedaan.

Dit gebeurde enige tijd voor Pesach. Toen ze aan tafel zaten op de eerste avond van Pesach, zei hij tegen zijn vrouw: Breng me die kelk eens die ik gekocht heb in opdracht van mijn vader, dan kan die hier op tafel staan ter ere van het feest². De goede vrouw haalde de kelk. R. Jochanan pakte hem op om te proberen hem te openen en onmiddellijk kreeg hij hem open. In de kelk vond hij een kleinere kelk, deed die ook open en vond daarin een kleine schorpioen. Zij waren zeer verbaasd. R. Jochanan nam de schorpioen uit de kelk en gaf hem te eten. De schorpioen at alles op, vloog hem vervolgens om de hals en omhelsde en kuste hem. Toen de schorpioen genoeg had, kroop hij weer in de kleine kelk. R. Jochanan sloot de kleine kelk en deed hem terug in de grote waar hij eerst in zat.

R. Jochanan zei tegen zijn vrouw: Het is niet zonder reden geweest dat mijn vader me die opdracht heeft gegeven. Laten we hem voeden en grootbrengen, dan zullen we zien hoe het verder met hem gaat. Ze gaven

[1] het is blijkbaar een kelk met een deksel. [2] de Hebreeuwse uitdrukking is *lich' vov' jom tov*, nog te herkennen in de jiddische vorm *lekóved jónief*.

כ' מאות זהובים, אַתָּן אותה לך, ואם לאו, הניחני לילך לְדַרְכֵי א"ל: לא אַתָּן לך כי אם ק' פְּאֲשֶׁר אִמְרַת. הַלֵּךְ לוֹ. וְחֹזֵר ר' יוֹחָנָן וְאָמַר: כַּעַל פְּרָחֵי צָרִיךְ אָנִי לְקַנּוּתוֹ בְּשִׁבְלֵי מִצּוֹת אֲבִי. קָרָא אַחֲרָיו וְאָמַר לוֹ: קוּחַ הֵב מֵאוֹת פְּאֲשֶׁר דִּבְרַת. א"ל הָאִישׁ: אִם רְצוֹנְךָ לֵיתֵן לִי אֶלְפָּה זְהוּבִים בַּעֲבוּרֵי, אַתָּן לך, ואם לאו, הניחני. חָשַׁב ר' יוֹחָנָן בְּלִבּוֹ כִּי הוּא הוֹלֵךְ וּמִיָּקָר אוֹתוֹ תָּמִיד, וְצָרִיךְ הוּא לְקַנּוּתוֹ כַּעַל פְּרָחוֹ מִשׁוּם מִצּוֹת אֲבִיו. מָה עֲשֶׂה? הֲבֵיאוּ לְבֵיתוֹ וְנָתַן לוֹ אֶלְפָּה זְהוּבִים בַּעֲבוּרֵי. וַיְהִי לוֹ לְמַשְׁמֶרֶת וּפְעָמִים הִרְבֶּה נִסָּה לְפָתוּחַ אוֹתוֹ וְלֹא יָכוֹל לְפָתוּחוֹ.

וְהָיָה בְּפָנָי חַג הַפֶּסַח, וּכְשִׁישְׁבוּ לֶאֱכֹל בְּלִיל רֵאשִׁוֹן שָׁל פֶּסַח, אָמַר לְאֲשֶׁתּוֹ: הֲבֵי־אֵי לִי הַגְּבִיעַ שֶׁקָּנִיתִי בְּמִצּוֹת אָבִי וְהִקְדֵּה עַל הַשְּׁלָחַן לְכָבוֹד יוֹם טוֹב. הִלְכָה הַצְּדִקָּת וְהִבְיָאָה אוֹתוֹ. לָקַחוּ ר' יוֹחָנָן לְנִסוֹת לְפָתוּחוֹ וַיִּפְתַּח אוֹתוֹ מִיָּד, וַיִּמְצָא בְּתוֹכוֹ גְּבִיעַ קָטָן בְּתוֹךְ הַגְּדוֹל. וַיִּפְתַּח הַקָּטָן וַיִּמְצָא בְּתוֹכוֹ עֲקָרֵב אֶחָד קָטָן. וַיִּתְמָהוּ מְאֹד, וַלְקַחוּ ר' יוֹחָנָן וְנָתַן לוֹ לֶאֱכֹל. וְאָכַל וַיִּרְץ סָבִיב עֲוָארוֹ וַיִּתְפַּק לוֹ וַיִּנְשֶׁק לוֹ, וּכְשִׁהִיָּה שְׂבַע, הִלֵּךְ לוֹ וְנִכְנַס בְּתוֹךְ הַגְּבִיעַ הַקָּטָן, וְסָגַר אוֹתוֹ ר' יוֹחָנָן וַיִּשֶׂם הַקָּטָן תוֹךְ הַגְּדוֹל פְּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָה.

וַיֹּאמֶר ר' יוֹחָנָן אֶל אֲשֶׁתּוֹ: לֹא בַחֲנָם עֲוָנֵי אָבִי דָּבָר זֶה. נֶאֱכִילְנוּ וְנִגְדְּלְנוּ וְנִדְעַע מָה יְהִיָּה בְּסוּפוֹ. הֲאֶכְלִילוּהוּ בְּכָל

[1] שְׂתִי. [2] מֵאָה.

hem elke dag te eten en de schorpioen groeide en kon niet meer terug in de kleine kelk maar ging in de grote. Maar hij bleef maar groeien, zodat hij een apart vertrek¹ voor hem moest maken waar hij in kon. En R. Jochanan raakte zeer verarmd want die schorpioen at alles op wat ze hadden, tot hij tenslotte zo groot werd dat hij in geen enkel vertrek meer paste en in de tuin moest verblijven. En hij werd nog groter, tot hij zo groot werd als een berg, en R. Jochanan had tenslotte niets meer om hem te voeden. Wénend sprak R. Jochanan tot zijn vrouw: Wat moeten hem nu nog te eten geven, hij heeft alles verteerd wat we hadden. De goede vrouw sprak tot hem: Verkoop jij vandaag je gbedskleed en koop daar voedsel van, dan verkoop ik morgen mijn mantel en geef hem daarvan te eten. Aldus geschiedde.

Toen ze helemaal niets meer overhadden, ging R. Jochanan voor de schorpioen staan, viel voor hem neer en weende. Toen bad hij tot de Eeuwige met de woorden: Heer der wereld, het is u duidelijk en bekend dat ik alles wat ik bezat heb gegeven om het gebod van mijn vader uit te voeren; nu heb ik niets meer over en weet ik niet meer wat ik met hem moet, want ik heb helemaal niets meer. Ikzelf en mijn vrouw en kinderen zijn berooid, we hebben geen kleren meer aan het lijf en lijden honger en dorst, we hebben aan alles gebrek. Zorg toch voor ons, o God. Want Gij zijt barmhartig en genadig voor al uw schepselen. Laat mij weten, o God van mijn heil, wat deze schorpioen voor een wezen is, dat ik heb grootgebracht en opgevoed², hoe zal het nu verder met hem gaan?

Toen opende de schorpioen zijn mond en sprak: God heeft je gebed gehoord en heeft mij toestemming gegeven om met je te spreken. Ik weet hoe je je uiterste best voor mij hebt gedaan en jezelf niet hebt gespaard om met alle kracht die in je is te voorzien in mijn onderhoud. Welnu,

[1] of hok of gebouwte. [2] Jesaja 1:2.

יום וגדל העקרב ולא היה יכול עוד ליפנס¹ בגיביע הקטן והיה פתוך הגדול. וגדל לרוב מאד עד שעשה לו בית להיות בו. ונפל ר' יוחנן מאד מנכסיו כי זה העקרב אוכל כל מה שיש להם, עד שגדל כל כך שלא היה יכול ליפנס בשום בית והיה פתוח. וגדל מאד עד שהיה כהר גדול, ואכל ולא היה לר' יוחנן עוד מה ליתן לו לאכול. ככה ר' יוחנן ואמר לאשתו: מה נעשה עוד לתת לו לאכול, כי אין בידינו מאומה, כי הוא אכל כל אשר לנו. אמרה לו הצדיקה: מכור טליתך היום וקנה לו לאכול ואני אמכור סרכלי למחר ואתן לו. וכן עשו.

ולא היה להם יותר מאומה, ויבא ר' יוחנן בפני העקרב ויפל לפניו ויבך, ויתפלל אל יי' ויאמר: רבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך כי נתתי כל מה שהיה לי בשביל לקיים מצות אבי, ולא נשאר לי מאומה, ולא ידעתי מה יש לי לעשות ממנו כי אין לי עוד כלום ואני ואשתי ובני ערומים ויחפים ורעבים וצמאים מכל טוב, פרנסנו, אלהי, כי אתה רחמן וחסיד על כל מעשיך, והדידעני, אלהי ישעי, מה טיבו של זה העקרב שגדלתי ורוממתי², ומה יהיה בסופו.

ויפתח העקרב את פיו ויאמר: שמע אלהים תפלתך ונתן לי רשות לבר אלקיך. ידעתי כי עשית לי כל מה שתוכל ולא מנעת אותך מלהנות לי בכל כחך. ועתה

[1] להפנס. [2] ישעיה א.ב.

vraag me nu maar iets dat je graag wilt en ik zal het je geven. Daarop antwoordde R. Jochanan: Als dat zo is, leer me dan alle talen van de wereld. Die leerde hij hem, zodat hij uitstekend de taal verstond van het vee en de vogels en andere dieren en alle talen van de wereld. [Verder zei de scorpioen:] En je vrouw, die edelmoedige dame, die altijd zoveel zorg om mij heeft gehad en mij zo toegewijd heeft gediend, laat ook zij mij vragen wat ze wil en ik zal het haar geven. Daarop trad de vrouw naar voren en sprak tot hem: Heer, geef mij grote rijkdom zodat ik op gepaste wijze kan zorgen voor mijn man en mijn huishouding. De scorpioen sprak tot hen: Kom maar met mij mee, met wagens en paarden en ezels en alles wat jullie aan lastdieren kunnen meenemen, dan zal ik die volladen met zilver en goud en edelstenen en parels. Aldus geschiedde.

2. Het woud van Bé Illai

Ze volgden de scorpioen tot hij hen bracht in het woud van Bé Illai. Toen ze het dichte woud waren binnengegaan, begon de scorpioen te fluiten en onmiddellijk kwamen alle dieren van de wereld naar hem toe, slangen en scorpioenen en allerlei beesten. Elk van die dieren bracht een geschenk mee van zilver of goud of edelstenen of parels en legde dit voor hem neer zoals men geschenken brengt aan een koning. Daarop sprak de scorpioen tot R. Jochanan en zijn vrouw: Neem het mee en vul er jullie tassen en wagens mee en alles wat jullie hebben, maak het allemaal vol zodat jullie een groot vermogen krijgen en niemand meer nodig hebben. Aldus geschiedde.

שָׂאֵל נָא לִי דְבַר אַחַד מֵה שְׂתַרְצָה וְאַתָּן לָךְ. עֲנֵה ר' יוֹחָנָן: אִם כֵּן הוּא, לְמַדְיִנִי כָּל הַלְשׁוֹנוֹת שְׂבַעוּלָם. לְמַד לוֹ, וְהָיָה יוֹדֵעַ בְּטוֹב לְהִכִּין לְשׁוֹן בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְחַיּוֹת וְכָל הַלְשׁוֹנוֹת שְׂבַעוּלָם. וְאַשְׁתָּךְ הַצְדִּיקָה אֲשֶׁר הִיְתָה תָמִיד מְטַרְחֶת בַּעֲבוּרֵי וְזָרִיזָה לְשִׂמְשֵׁנִי, תִּשְׂאֵל מִמֶּנִּי דְבַר אַחַד מִמָּה שְׂתַרְצָה וְאַנִּי אֶתָּן לָהּ. וְתִבֵּא הָאִשָּׁה וְתֹאמַר לוֹ: אֲדוּנִי, תָּן לִי עוֹשֶׁר גָּדוֹל כְּדֵי שְׂאוּכַל לְפָרְנֵס בַּעֲלִי וּבְנֵי בֵיתִי בְּכִבּוֹד. אָמַר לָהֶם: בּוֹאוּ אַחֲרַי וְהִכִּיאוּ עֲגָלוֹת וְסוּסִים וְחֲמוּרִים וְכָל מָה שְׂתוּכְלוּ מִבְּהֵמוֹת עַמְכֶם, וְאַעֲמוּם אוֹתָם מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב וּמִבָּבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלוֹת. וְכֵן עָשׂוּ.

ב - יַעַר דְּבֵי עַיִלְאִי

וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו, עַד שֶׁהוֹלִיכֶם אֵל יַעַר אַחַד שֵׁשֶׁמוֹ יַעַר דְּבֵי עַיִלְאִי וְנִכְנְסוּ בַּעֲוֵבֵי הַיַּעַר, וְהִתְחִיל הָעַקְרֵב לְשְׂרוֹק כְּפִיו וּכְאוּ אֵלָיו כָּל הַחַיּוֹת שְׂבַעוּלָם, נִחְשִׁים וְעַקְרָבִים וְכָל מִינֵי חַיּוֹת, וְכָל אַחַד וְאַחַד הָיָה מֵבִיא לוֹ דוּרוֹן כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלוֹת, וַיִּשְׁלִיכוּ כִּפְנָיו כֶּשֶׁם שְׂמִיבְאִין דוּרוֹן לְפָלֶךְ. וַיֹּאמֶר הָעַקְרֵב אֵל ר' יוֹחָנָן וּלְאִשְׁתּוֹ: קְחוּ לָכֶם וּמְלָאוּ אֲמֻתְחוֹתֵיכֶם וְהַעֲגִלוּת וְכָל מָה שֵׁישׁ לָכֶם, מְלָאוּ הַכֹּל כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לָכֶם הַרְפָּה, שְׂלֵא תִצְטָרְכוּ לְשׁוּם אָדָם, וַיַּעֲשׂוּ כֵן.

[1] ת"ב חזקוני נט, ב, "Lion" Jewish Encyclopedia.

Toen sprak R. Jochanan tot de schorpioen: Mijn heer worde toch niet toornig, als ik tot hem spreek¹, zeg mij toch wie gij zijt en vanwaar gij zijt gekomen? Hij sprak: Ik ben een zoon van Adam. Adam besteedt namelijk alle vee en gedierte en gevogelte, en toen hij mijn moeder besteedt, gewon hij mij. En sindsdien word ik elke duizend jaar steeds kleiner, tot het einde van de duizend jaar, en na die duizend jaar word ik weer steeds groter tot het einde van de volgende duizend jaar, want ik was er helemaal niet bij [toen gezegd werd:] “want ten dage, dat gij daarvan eet, zult gij voorzeker sterven.”² R. Jochanan antwoordde: Als u de zoon van Adam bent, zegen mij dan. Daarop sprak hij: De Hemel moge u redden uit alle ramspoed die u te wachten staat. Daarop sprak R. Jochanan verbaasd: Welke ramspoed staat mij dan te wachten? Maar hij wilde niets meer zeggen, nam afscheid van hem en vertrok. En R. Jochanan keerde terug naar huis, schatrijk en wijs als geen ander.

3. De koning en de gouden haar

Toen de koning van zijn wijsheid hoorde, ontbood hij hem en stelde hem vragen over wetenschap en allerlei zaken en merkte dat hij buitengewoon schrander en verstandig was en in alles goed onderlegd. En de koning had hem meer lief dan al zijn andere wijzen.

Nu had deze koning geen vrouw. Op een dag kwamen zijn wijzen en spraken tot hem: Heer koning, het is niet goed voor u dat u altijd zonder vrouw blijft; zo hebt u ook geen zoon die na u de troon kan bestijgen; als u komt te overlijden, blijft het koninkrijk achter zonder erfopvolger, dan

[1] Genesis 18,30. [2] Genesis 2:17; daardoor is de schorpioen onsterfelijk zoals de vogel Feniks, Hebreuws *Chol of Mitham*.

וַיֹּאמֶר ר' יוֹחָנָן אֵל הַעֲקָרָב: אַל יָחַר לֵאדוֹנֵי וַאֲדַבְּרָה אֵלָיו, הוֹדִיעֵנִי, מִי אַתָּה וּמֵאַיִן בָּאתָ? א"ל: כֵּן אָדָם הִרְאִישׁוֹן אָנֹכִי, שָׂבָא אָדָם הִרְאִישׁוֹן עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף. וְכִשְׂבָּא עַל אַמִּי הוֹלִיד אוֹתִי, וְכֵן אֲנִי הוֹלִיךְ וּמִתְמַעֵט בְּכָל אֶלְף שָׁנָה עַד סוּף הָאֶלְף, וְלֵאחֲרַי הָאֶלְף אֲנִי גִדַּל עַד סוּף הָאֶלְף שָׁנִים אַחֲרוֹת, וְלֹא הֵייתִי בְּכֻלָּ "בְּיָוִם אֲבָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת"³. א"ל: ר' יוֹחָנָן: כִּי כֵּן אָדָם הִרְאִישׁוֹן אַתָּה, בְּרַכִּינִי. אָמַר לוֹ: הִפְקוּם יִצְיָלְךָ מִן הָרְעוּת הַעֲתִידוֹת לָבֹא עֲלֶיךָ. תָּמָה ר' יוֹחָנָן וַאֲמַר לוֹ: מַה הֵן הָרְעוּת הַעֲתִידוֹת לָבֹא עֲלֶיךָ? וְלֹא רָצָה לוֹמַר לוֹ כְּלוּם. נִפְטַר מִמֶּנּוּ בְּשָׁלוֹם וְהֵלֵךְ לוֹ, וְר' יוֹחָנָן שָׁב לְבֵיתוֹ וְהָיָה עֲשִׂיר גְדוֹל וְחָכָם, וַאֲיִן כְּמוֹהוּ.

ג - הַפְּלִלָּה וְהַשְּׁעָר

שָׁמַע הַפְּלִלָּה מִן חֲכָמָתוֹ וְשָׁלַח אַחֲרָיו וַשְּׂאֵל לוֹ חֲכָמוֹת וַעֲנִינִים הָרַבָּה, וּמָצָא אוֹתוֹ חָכָם מְחָכָם וְנִכּוֹן לְכָל דְּבַר, וְהָיָה הַפְּלִלָּה אוֹהֵב אוֹתוֹ מְכַל חֲכָמָיו. וְאוֹתוֹ הַפְּלִלָּה לֹא הָיָה לוֹ אִשָּׁה. יוֹם אֶחָד בָּאוּ לְפָנָיו חֲכָמָיו וַיִּמְרוּ לוֹ: אֲדוֹנֵינוּ הַפְּלִלָּה, לֹא נָאָה לָךְ לְהִיּוֹת תָּמִיד בְּלֹא אִשָּׁה, וַאֲיִן לָךְ כֵּן לִישָׁב עַל פֶּסַע מְלֻכּוּתְךָ אַחֲרָיךָ, וְכִשְׂתִּנּוּחַ נִפְשְׁךָ, תִּשְׂאֵר הַפְּלֻכּוּת בְּלֹא יוֹרֵשׁ וְתִשְׂאֵר

[1] בראשית יתל (אבְרָהָם). [2] יבמות סג,א. [3] בראשית ב,יז. ר"ל שְׂעִיקָאֵךְ ב יוֹהֵד לעולם, כְּמוֹ הַעוֹף הָאֲדָמִי שֶׁשָּׂמוּ חוֹל אוֹ מְלָחִים, הוּא פְּנִיקָס. [4] לְשִׁבְתָּ.

raakt de macht in handen van een vreemde en zal uw naam niet worden herinnerd in deze wereld. Men zocht daarom¹ een schone jonge vrouw in alle gewesten van zijn rijk, dat hij die huwe en zij zal hem tot vrouw wezen. Maar de koning wilde er niets van weten dat hij een vrouw moest nemen, tot ze andermaal en een derde maal ja zelfs een vierde maal voor hem aantraden en hem zo onder druk zetten [om een beslissing te nemen]. Hij sprak tot hen: Als jullie dan inderdaad willen dat ik een vrouw neem, geef me dan drie dagen de tijd, dan zal ik jullie antwoorden of het besluit is dat ik een vrouw neem of niet. Ze gaven hem drie dagen de tijd.

Op de tweede dag liep de koning zijn paleistuin in en ging daar zitten, diep in gedachten verzonken. Terwijl hij zo zat te piekeren, vloog er een raaf boven zijn hoofd met tussen zijn poten een haar, prachtig om te zien, hij leek wel van goud. Deze haar viel op de koning; hij nam de haar mee en bracht die de derde dag bij zijn wijzen met de woorden: Jullie willen dat ik een vrouw neem; welnu, als jullie mij de vrouw kunnen brengen van wier hoofd deze haar afkomstig is, goed, dan zal ik haar huwen, maar als jullie dat niet kunnen, hak ik jullie de kop af. Zij antwoordden: Geef ons drie dagen de tijd om te bedenken wat we moeten doen. Dat stond hij hun toe. Zij overlegden met elkaar en zeiden: Geen mens ter wereld kan zoiets verrichten behalve R. Jochanan, want hij kent alle talen en in heel het land is er niemand zo schrander als hij.

Op de derde dag traden zij aan voor de koning en spraken als volgt: Er is een wijze in uw rijk, zijn naam is R. Jochanan, hij kent alle talen van de wereld,

הַפְּלִכּוֹת בַּיַּד אִישׁ נְכָרִי וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ זְכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה. לָכֵן יִבְקָשׁוּ¹ לְאַדְוִינֵנוּ נַעֲרָה יָפָה כְּכֹל מְדִינוֹת מְלָכוֹתָו וְיִשְׁאַנְּהָ וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה. וְלֹא רָצָה הַפְּלִךְ לְשִׁמּוֹעַ אֲלֵיהֶם לִיקַח² אִשָּׁה, עַד שִׁבְּאוּ לִפְנֵי פַעַם שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית וּרְבִיעִית וְכַמְּהַ פְּעָמִים עַד שֶׁהִכְרִיחוּ אוֹתוֹ מְאֹד. אָמַר לָהֶם: אִם כֵּן הוּא שְׂאֵתֶם רוֹצִים שְׂאֵקַח אִשָּׁה, תִּנּוּ לִי זְמַן שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאִשִּׁיב לָכֶם דְּבָר, אִם דִּין הוּא שְׂאֵקַח אוֹתָהּ אִם לֹא. נִתְּנוּ לוֹ זְמַן שְׁלֹשָׁה יָמִים.

יוֹם שְׁנַי הֵלֵךְ הַפְּלִךְ וַיֵּשֶׁב לוֹ בַּחֲצוֹ, נִתְּפַס מְאֹד מִמְּחֻשְׁבוֹת. בַּתּוֹךְ הַמְּחֻשְׁבוֹת שָׁהָיָה, פָּרַח עוֹרָב אֶחָד עָלָיו וְהִבִּיא בֵּין רַגְלָיו שַׁעַר אֶחָד יָפָה מְאֹד וְדוֹמָה לְזָהָב. וּנְפַל עַל הַפְּלִךְ אוֹתוֹ שַׁעַר. לָקַחוּ וְהִבִּיאוּ אֵל חֲכָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר לָהֶם: אַתֶּם רוֹצִים שְׂאֵקַח אִשָּׁה. אִם תּוֹכְלוּ לְהִבִּיא לִי אוֹתָהּ אִשָּׁה שְׁזֶה הַשַּׁעַר הִזֶּה מְרֹאשָׁה, מוֹטָב וְאִשְׁאַנְּהָ, וְאִם לֹא תוֹכְלוּ, אֶחָתוֹךְ רְאִשִׁיכֶם. אָמְרוּ לוֹ: תִּנֶּה לָנוּ זְמַן שְׁלֹשָׁה יָמִים לִידַע מַה נַּעֲשֶׂה. נִתַּן לָהֶם, וְנִתְּיַעֲצוּ יַחַד וְאָמְרוּ: אִין אִישׁ בְּעוֹלָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה אֲלֵא ר', יוֹחָנָן, כִּי הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְאִין חֲכָם כְּמוֹהוּ כָּכָל הָאָרֶץ.

כָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵל הַפְּלִךְ וְאָמְרוּ לוֹ כֹּךְ: חֲכָם אֶחָד יֵשׁ בְּמְלָכוֹתָךְ וְשִׁמוֹ ר' יוֹחָנָן וְהוּא יוֹדֵעַ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת

[1] vgl. Ester 2.2.

[1] ~ אסתר ב.ב. [2] לקחת.

en geen mens kan wat uw vraagt volbrengen, alleen hij. Aanstands ontbood de koning hem.

Ondertussen vloog er een raaf boven het leerhuis van R. Jochanan, en krasste met luider stem: De Hemel moge u redden, R. Jochanan, uit alle rampspoed die u te wachten staat. Toen R. Jochanan dit hoorde, was hij hoogst verbaasd, want met diezelfde woorden had de schorpioen hem gezegend. Juist toen kwamen de dienaren des konings bij hem aan en zeiden: Kom mee naar de koning, want hij heeft u ontboden.

R. Jochanan schrok geweldig, maar ging met hen mee naar de koning en maakte een diepe buiging. De koning sprak tot hem: Ik heb over je gehoord dat je zeer wijs en schrander bent en alle talen van de wereld kent. Nu wil ik een vrouw huwen, want het past een koning niet om zonder vrouw te leven en zonder zonen. Ga daarom op pad en breng me de vrouw van wie haar hoofd deze haar is¹, want een raaf heeft me die gebracht en voor mij laten vallen; toen begreep ik dat het een hoofdhaar was van een vrouw en die vrouw wil ik.

R. Jochanan antwoordde: Er is geen koning, vorst of heetser² die zoiets vraagt als u doet, om een vrouw te zoeken aan de hand van³ één haar die u daar hebt. De koning zei: Als je haar niet brengt, hak ik jouw kop eraf en iedereen van jouw geloof erbij.⁴ Toen antwoordde R. Jochanan: Als het zo is gesteld, geeft u mij dan drie jaar de tijd om die vrouw te zoeken en bij u te brengen. Daar stemde de koning in toe.

[1] Het Hebreeuws is net zo rommelig. [2] Daniël 2:10. [3] letterlijk: achter.

[4] vgl. Ester 3:8.

שְׁבַעֲוָלָם, וְאִין אָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת דְּכָר זֶה שְׂאֵתָה שׁוֹאֵל כִּי אָם הוּא. שְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו.

וּבִין כֶּךָ וּבִין כֶּךָ עֲבַר עוֹרֵב אֶחָד פּוֹרַח עַל בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן וְצוּעַק וְאוֹמֵר: הַמְקוּם יֵצִיאוּ, ר' יוֹחָנָן, מִן הָרַעוּת הַעֲתִידוֹת לְבֵא עֲלֶיךָ. שְׁמַע ר' יוֹחָנָן וְתַמָּה מְאֹד כִּי כִלְשׁוֹן הִזָּה בְּרָכּוֹ הַעֲקָרָב. וְאָז כָּאוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲלָיו וַיֹּאמְרוּ לוֹ: קוּם בֹּא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי הוּא שְׁלַח אַחֲרֶיךָ.

וַיַּחֲרֵד ר' יוֹחָנָן חֲרָדָה גְדוֹלָה וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: שְׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ שְׂאֵתָה חֲכָם וְנִבּוֹן וַיִּודַע כֹּל הַלְשׁוֹנוֹת שְׁבַעֲוָלָם. וְרוּצָה אֲנִי לִיקַח אִשָּׁה, שְׂאִין דִּין מַלְכוּת לְהִיוֹת כִּלְאֵ אִשָּׁה וּכְלֵא כְּנִים, לְכֵן לֶךְ וְהִבֵּיא לִי אוֹתָהּ אִשָּׁה שְׂזָה הַשְּׁעִיר יִשׁ מְרֵאשָׁה, כִּי עוֹרֵב אֶחָד הִבִּיא אוֹתוֹ לִי וְהִשְׁלִיךְ אוֹתוֹ לִפְנֵי, וַיְדַעְתִּי כִּי הוּא שְׁעִיר רֵאשׁ אִשָּׁה הוּא וְחַפֵּץ אֲנִי בָּהּ.

עָנָה ר' יוֹחָנָן וְאָמַר: לֹא כָל מֶלֶךְ שֶׁר וְנִגִיד וְשִׁלְטוֹן שְׂאֵל כִּכְבָּר הִזָּה שְׂאֵתָה שׁוֹאֵל, לְכַקֵּשׁ אִשָּׁה אַחַת אַחֲרֵי שְׁעִיר אֶחָד שְׂיִישׁ בְּיָדְךָ. א"ל הַמֶּלֶךְ: אָם לֹא תְבִיאָנָה לִי אַחֲתוֹךָ רֵאשָׁה וְכָל אֲנָשֵׁי דְחָךְ.² א"ל ר' יוֹחָנָן: אָם כֵּן הוּא, תָּנָה לִי זְמַן שְׁלֹשׁ שָׁנִים לְכַקֵּשׁ אוֹתָהּ וְלְהִבִּיאָהּ אֵלַיךְ. נָתַן לוֹ זְמַן.

[1] ~ דיניאל ב'י, [2] ~ אסתר.

4. De queeste van de gulden haar

R. Jochanan keerde terug naar huis, riep zijn vrouw en kinderen en vertelde hun de hele geschiedenis. Zijn zonen en dochters en zijn vrouw schreiden¹ bitter om deze zorg die zijn hart bedrukte. Hij nam afscheid² van hen en ging op weg naar het woud van Be Illai, want hij dacht: Misschien tref ik daar de scorpioen die ik heb grootgebracht en opgevoed. Hij nam drie broden mee en tien goudstukken.

Toen hij het dichte woud binnenging, kwam hij een hond tegen, zo groot als hij van zijn levensdagen nog niet had gezien. Want alle dieren in dat woud waren bijzonder vreemd en geweldig groot. Deze hond nu liep te janken en te jammeren en sprak: Heer der wereld, Gij hebt mij geschapen als een grote en bijzonder vreemde hond, zodat ik niet zoveel voedsel kan vinden als ik nodig heb, want 'van een handjevol wordt de leeuw niet verzadigd'.³ Was ik nu maar klein zoals andere honden, dan kon ik toe met een kleinigheid. Gij zijt barmhartig en genadig voor al uw schepselen; hebt Gij mij dan geschapen om te sterven van de honger? R. Jochanan sprak tot hem: De Heilige, gezegend zij Hij, heeft je niet geschapen om van honger te sterven, want zijn ontferming geldt al zijn schepselen. Neem dit brood van mij aan en eet. De hond nam het brood aan, at het op en sprak: De Hemel moge u redden uit alle zwaarigheden die u te wachten staat, en moge de Hemel mij de gelegenheid geven u te belonen voor de weldaad die u mij bewezen hebt.

R. Jochanan ging verder en trof een raaf zo groot als geen ander die kraste en kreunde en sprak zoals de hond gesproken had. R. Jochanan gaf

[1] letterlijk: beweenden hem, maar dat is prematuur. [2] verlof om te vertrekken.

[3] in dit woud kent ook de hond zijn Talmoed (zie Jastrow bij **קומץ**).

ד - החיפוש אחר השער הזהוב

והקלך ר' יוחנן לבייתו וצוה את אשתו ואת בניו וספר להם כל המעשה, ויכפו¹ בניו ובנותיו ואשתו על האגת לבו. נטל רשות מהם והקלך לו דרך אותו יער דבי עליאי פי אמר: אוילי יקרה לפני העקרב שגדלתי ורוממתי. ונשא עמו שלש חלות לחם ועשרה זהובים.

נכנס בתוך עובי היער ופגע פלב אחד גדול מאוד פי לא ראה פמוהו מימי, פי הפהמות שבאותו יער היו משנות וגדולות מאד. והיה הפלב צועק ומתאנה ואומר: רבוננו של עולם, יצרתני פלב גדול ומשנה פי לא יכולתי למצוא לאכול די ספוקי, פי אין הקומץ משביע את הארי,³ ואלו הייתי קטן כמו פלבים אחרים, הייתי מתפרנס מדבר מועט. ואתה רחום וחנון על כל מעשך וכי בראתני למות ברעב? ענה ר' יוחנן וא"ל: לא בראך הקב"ה למות ברעב פי רחמי על כל מעשיו.⁴ טול חלת לחם שיש לי ואכול. לקח הפלב אותה ואכלה ואמר: המקום יצילי מפל מיני פורעניות העתידות לבא עליך ויתן לי מקום שאוכל לגמול לך זה החסד שעשית עמדי.

הלך לו ר' יוחנן ופגע בעורב אחד גדול ואין פמותו, צועק וגונח ואומר פאשר אמר הפלב, ונתן לו ר' יוחנן

[1] כ"ו: ויכבדוהו, ~ בארשית נגי: אכל ר' יוחנן אינו מת כמו יעקב! [2] צ"ל אָשָׁר?

[3] תלמוד בבלי ברכות דף ג"ב, סנהדרין דף ט"ז, א. [4] תהלים קמ"ה, ט.

hem het tweede brood. Toen zegende de raaf hem in zijn eigen taal net zoals de hond had gedaan.

R. Jochanan ging verder en raakte buiten het woud. Daar zag hij een rivier voor zich liggen. Hij ging aan de oever zitten, at daar het brood op dat hij nog over had en dronk water [uit de rivier]. Toen zag hij tegenover zich een visser in het water staan. De visser sprak: - Wil je van me kopen wat mijn net ophaalt? - Jawel; voor hoeveel verkoop je me dat? - Voor die tien goudstukken die je in je beurs hebt. R. Jochanan was verbaasd en dacht: Wie heeft deze man verteld dat er tien goudstukken in mijn beurs zitten? Dit kan alleen het werk van God zijn. Hij pakte ze uit zijn beurs en gaf ze aan de visser.

De visser haalde zijn net op en er bleek een mooie grote vis in te zitten die wel honderd goudstukken waard was. Toen de visser zag hoe groot de vis was, verbeet hij zich van ergernis vanwege dat gunstige handeltje dat hij [R. Jochanan] bezorgd had, maar legde de vis voor hem neer. De vis wierp zich plat voor R. Jochanan neer¹ en sprak: Meester, u besef toch dat ik erg groot ben en dat u niet in staat bent om mij waar dan ook heen te dragen. Maar als u van mij wilt eten, zie, aan een klein stukje hebt u al een heleboel. Doe wat verstandig en goed is en werp me terug in de rivier waar ik uit kom; met de hulp van de Rots zal ik het u lonen. Moge God met u zijn en moge Hij u redden uit alle rampspoed die u te wachten staat, en moge Hij mij de gelegenheid geven om u de weldaad die u mij hebt bewezen, te vergelden.

Daarop zette R. Jochanan hem terug in de rivier. Toen de visser dit zag, werd hij zeer boos en zei: Waarom doe je nu zoiets om hem terug te gooien in de rivier,

[1] woordspeling: Hebreeuws *nishatach* doet denken aan *hishatach wá*, 'maakte een diepe buiging', de vis kiest een houding die beter bij hem past.

החלה האחרת שהיה לו, וברכו העורב פֶּאֶשֶׁר עֲשֵׂה הַכֶּלֶב בְּלִשׁוֹנוֹ.

הַלֵּךְ ר' יוֹחָנָן לְדַרְכוֹ וַיֵּצֵא מִן הַיַּעַר וַרְאֵה בְּפָנָיו נֶהָר אַחֵר, הַלֵּךְ וַיֵּשֶׁב עַל שִׁפְת הַנְּהָר וְאָכַל שֵׁם הַחֲלָה שֶׁנִּשְׁאַרָה לוֹ וַיִּשְׁתָּה מִן הַמַּיִם. וַרְאֵה כִּנְגִידוֹ דֵּיג אֶחָד בְּמַיִם. וְא"ל הַדֵּיג: רוֹצֵה אֶתְּה לְקִנּוּת מַה שֶׁתַּעֲלֶה מִצּוֹדְדִי? א"ל: הֵן, א"ל: בְּכַמָּה תִּתֵּן אוֹתוֹ לִי? א"ל: בְּאוֹתָן עֲשֶׂרָה זְהוּבִים שְׁיִישׁ בְּכִיסְךָ. תַּמָּה ר' יוֹחָנָן וְאָמַר: מִי סֵפֵר לָךְ שֶׁהֵיוּ עֲשֶׂרָה זְהוּבִים בְּכִיסִי? אִין זֶה אִם מֵאֵת הָאֱלֹהִים. לְקַחֶם וּנְתַנֶּם לוֹ.

עָלָה מִצּוֹדְדֵי וְהָיָה כִּה דֵּג גָּדוֹל וַיִּפֶּה מֵאֵד, וְהָיָה שׁוֹה מֵאֵה זְהוּבִים. כְּשֶׁרָאָה הַדֵּיג הַדֵּג גָּדוֹל, חָרָה לוֹ עַד מוֹת¹ עַל הַסְּחוּרָה הַטּוֹבָה שֶׁעֲשֵׂה לוֹ. כֵּא הַדֵּיג וְהִשְׁלִיךְ הַדֵּג בְּפָנָיו. כֵּא הַדֵּג וּנְשַׁתְּטַח² לְפָנָיו ר' יוֹחָנָן וְאָמַר לוֹ: אֲדוּנִי, אֶתְה יִדְעֶתָ כִּי אֲנִי גָדוֹל וְאִין יְכוּלֶת כִּיִּדְךָ לְהַכְּבִיאֲנִי אֵנָה וְאֵנָה, וְאִם תִּרְצֶה לְאָכּוֹל מִמֶּנִּי, מַחְתִּיכָה קִטְנָה יֵשׁ לְךָ הַרְבֵּה, עֲשֵׂה הַיֶּשֶׁר וְהַטּוֹב וְהִשְׁלִיכֵנִי אֶל הַנְּהָר אֲשֶׁר יֵצֵאתִי מִשָּׁם, וּבְעֲזוּרַת הַצּוּר אֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ מִשְׁכָּרְתִּי, וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּךְ, וַיֵּצִילֶךָ מִכָּל הַרְעוּת הַעֲתִידוֹת לְכוּא עֲלֶיךָ, וַיִּתֵּן לִי מְקוֹם לְגַמּוֹלְךָ הַחֹסֵד שֶׁעֲשִׂיתָ עִמָּדִי.

כֵּא ר' יוֹחָנָן וְהִשְׁלִיךְ אוֹתוֹ אֶל תּוֹךְ הַנְּהָר, וְהַדֵּיג רָאָה, וְהֵיטִיב חָרָה לוֹ. וְא"ל: מַדּוּעַ עֲשִׂיתָ כֵּן לְהִשְׁלִיכּוֹ אֶל הַנְּהָר,

[1] יונה ד.ט. [2] משחק מילים: נשטטת כמו השתחרר;

wat heb je me daar toch een stommititeit begaan!¹ Hij was wel honderd goudstukken waard! R. Jochanan antwoordde: Dat kwam nu zo bij mij op, want er staat geschreven:² 'En Hij ontfermt zich over al zijn werken.'

5. De koningin

R. Jochanan liep verder langs de oever van de rivier. Toen zag hij aan de overkant een mooie vestingstad³ die aan de rivier lag. Voor de veste stonden twee vrouwen, de ene was de koningin van die stad, een edele⁴ jonkvrouw, geen man had haar nog bekend, zij was een beeldschone vrouw die haars gelijke niet had op heel de aarde. De andere vrouw was haar dienstmaagd. De koningin sprak tot haar dienstmaagd: Kijk die edelman daar aan de overkant, hij komt voor mij en straks wil hij mij meenemen om mij een koning [tot man] te geven zo boos als geen ander. Weliswaar heeft hij mij nog nooit gezien en had hij nog nooit van mij gehoord, maar een raaf heeft een haar van mijn hoofd meegenomen en die bij hem gebracht; nu heeft hij deze edelman gezonden om mij te zoeken. Ik weet dat ik met hem mee zal gaan als hij drie dingen voor mij doet die ik hem vragen zal. Zeg tegen de veerman dat hij hem hier moet brengen. De veerman haalde hem op en bracht hem voor de koningin. Toen R. Jochanan voor haar stond, maakte hij een diepe buiging en groette haar beleefd. Zij van haar kant sprak: Gezegend zult gij zijn bij uw ingang⁵, waar komt u vandaan en waarheen bent u onderweg? R. Jochanan antwoordde: Ik kom uit een ver land om een vrouw te zoeken wier hoofdhaar gelijkt op deze haar

[1] Genesis 31:28. [2] Ps 145:9. [3] met een kasteel. [4] Hebreuws *tsaddiq* en *tsaddiqet* 'deugdzaam, rechtschapen', maar het verhaal brengt ons hier in de hoofde sfeer van kastelen, ridders en jonkvrouwen. [5] Hartelijk welkom! formulering uit Deut. 28:6.

עַתָּה הַסְפֵּלֶת עֲשֵׂה! כִּי הוּא הָיָה שָׁוֶה מֵאָה זְהוּבִים. א"ל ר' יוֹחָנָן: כִּי עָלָה בְּדַעְתִּי לַעֲשׂוֹת, מִשּׁוּם דְּכַתִּיב: וְרַחֲמֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו.

ה - המלכה

קָם ר' יוֹחָנָן וְהִלֵּךְ לוֹ עַל שֵׁפֶת הַנָּהָר, וְרָאָה מַעְבַּר הַנָּהָר כַּרְךְ גְּדוֹל וְיִפֶּה וְיֹשֵׁב עַל הַנָּהָר. וּבְפִי הַכְּרֵךְ הָיוּ שָׁם שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת הֵיטָה מְלָכָה מִן אוֹתוֹ כַּרְךְ וְצִדִּיקָת מֵאָד, וְהָיָא בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה,⁴ וְהָיָא הֵיטָה אִשָּׁה יָפָה אִין כְּמוֹהַ בְּכָל הָאָרֶץ, וְהָאֶחָרַת הֵיטָה שְׁפֹתָתָהּ. אָמְרָה הַמְּלָכָה אֶל שְׁפֹתָתָהּ: רְאֵי זֶה הַצִּדִּיק שְׁבַעְבַּר הַנָּהָר, הוּא בָּא אַחֲרַי וְרוּצָה הוּא לְהוֹלִיכֵנִי עִמּוֹ וְלִיתֵן לִי מֶלֶךְ אַחֲד לְשַׁע אִין כְּמוֹהוּ. אֲמַנָּם לֹא רָאָה אוֹתִי מִיָּמָיו וְלֹא שָׁמַע מִפִּי, אֵךְ עוֹרֵב אַחֲד לָקַח אַחֲד מִשְׁעָרוֹת רֵאשֵׁי וְהִבִּיאוּ אֵלָיו, וְהוּא שָׁלַח זֶה הַצִּדִּיק אַחֲרַי, וְיִדְעָתִי כִּי אֵלַי עִמּוֹ אִם יוּכַל לַעֲשׂוֹת לִי שְׁלֵשָׁה דְבָרִים שְׂאֲשַׁאֵל מִפִּנּוּ. לְכִי וְתֹאמְרֵי אֶל הַסֵּפֶן לְהִבִּיאוּ אֵלַי. הֵלֵךְ הַסֵּפֶן אַחֲרָיו וְהִבִּיאוּ לְפִנֵּי הַמְּלָכָה. עָמַד ר' יוֹחָנָן לְפִנֵּיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ, וַיִּשְׁאַל אֵלָיָה לְשָׁלוֹם. וְתֹאמְרֵי לוֹ: בְּרוּךְ אַתָּה כְּבוֹאֶךָ, מֵאִין בְּאַתָּה וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ? אָמַר לָּהּ: מֵאָרֶץ רַחוּקָה בְּאַתִּי, לְבַקֵּשׁ אִשָּׁה אַחַת שְׁעָרוֹת רֵאשֵׁה דוֹמוֹת לְשַׁעַר זֶה

[1] ~ בראשית לא,כח. [2] שְׁפֹתוֹב בְּמִקְוָא. [3] בִּירָה, עִיר גְּדוֹלָה (עם אֶרְמוֹן).

[4] בראשית כד, טז (רחל). [5] דברים כח,ו.

die ik bij mij draag. Zo ben ik hier terechtgekomen. Zij sprak: Blijf een maandlang bij ons, dan zullen we u antwoord geven op uw verzoek. Toen hij daarmee instemde¹, gaf zij haar hofmeester opdracht om voor R. Jochanan te zorgen. Deze nam hem mee, zorgde voor een bad en schone kleding en gaf hem allerlei lekkers te eten et te drinken.

Na verloop van een maand kwam R. Jochanan bij de koningin en vroeg haar: Vrouwe, zeg mij of ik in uw rijk kan vinden wat ik zoek. Zij antwoordde: Zeker, ik die hier tegenover u sta, ik ben de vrouw die u zoekt, en dit zal u het teken zijn: Mijn haren lijken op de haar die u bij zich draagt. Weet dat ik met u mee zal gaan, maar u moet drie daden verrichten als u wilt dat ik met u meega. R. Jochanan antwoordde: Houd mij niet op, nu immers de Eeuwige mijn weg voorspoedig gemaakt heeft,² kom met mij mee en red heel Israël, want de ogen van heel Israël zijn op mij gericht.³ Weet dat als ik u niet binnen vier maanden bij de koning breng, hij de rest die aan Israëls vijanden is ontkomen, te gronde zal richten.

6. Twee emmers

De koningin zei: Ik heb twee emmers; ik wil dat je me de ene brengt gevuld met water uit Gehinnom⁴ en de andere met water uit Gan Eden⁵. Jochanan barstte in tranen uit en sprak: Wie is nu tot zo iets in staat! Ze antwoordde: Als je het niet doet, ga ik niet met je mee. Hij antwoordde: Als het zo is gesteld, breng mij dan die twee emmers, dan zal ik doen wat ik kan. Ze brachten hem de twee emmers, hij stak de rivier over en liep tot hij bij het Woud van Bé Illaï kwam. Daar zette hij zich neder, wened

[1] letterlijk: bleef bij haar. [2] Genesis 24:56. [3] 1 Koningen 1:20. [4] de hel.

[5] het paradijs.

שאני נושא, הובאתי הנה. אמרה לו: שוב עמנו חדש ימים ונשיב לך דבר ממה שתבקש. וישב עמה, ותצו המלכה לאשר על ביתה לשים עיניו על ר' יוחנן, ויפקחו ויחצוהו ויכסוהו, ויתן לו לאכול ולשתות מפל טוב.

ויקי מקץ חדש ימים ויבא ר' יוחנן אל המלכה ויאמר אליה: אדונתי, הגידי לי אם אוכל למצוא מה שאני מבקש במלכותך. אמרה לו: הן, אני האשה הנצבת לקראתך שאתה מבקש, וזה לך האות, ששערותי דומות לשער שאתה נושא, ותדע פי אלק עמה, אך צריך אתה לעשות לי שלשה דברים אם תרצה שאלק עמה. אמר לה ר' יוחנן: אל תאחרי אותי וי"י הצליח דרכי¹, באי עמי והצילי כל ישראל, פי עיני כל ישראל עלי². אם לא אביאך אל המלך בתוך ארבעה חודשים, דעי פי הוא יאבד שארית שונאיהם של ישראל.

ו – שני דרודרים

אמרה לו: שני דרודרים יש לי, רוצה אני שתביא לי האחד מלא ממים של גיהנום והאחר ממים מגן עדן. בכה ר' יוחנן ואמר: מי יוכל לעשות זאת! אמרה לו: אם לא תעשה כן, לא אלק עמה. אמר לה: אם כן הוא, הביאי לי אותן שני דרודרים ואעשה יכולתי. הביאו לו, ועבר הנהר והלק עד שפא אל יער דבי עילאי וישב שם וכה

[1] בראשית כד.ו. [2] מלכים א.יב.

en mismooedig, bad tot de Heilige, gezegend zij Hij, en sprak: Heer der wereld, moge het U behagen mij de raaf te zenden aan wie ik van mijn brood heb gegeven en die mij beloofd heeft dat hij het mij zou lonen.

Onderwijl kwam de raaf boven hem vliegen en sprak: Hier ben ik al, meester, hier ben ik, bereid om uw opdracht te vervullen; geef mij een bevel en ik zal het uitvoeren, want de Eeuwige heeft uw stem gehoord en uw ellende aanschouwd. Toen sprak R. Jochanan: Geprezen zij de Eeuwige die zijn goedertierenheid en trouw niet onttrokken heeft aan zijn dienaar; wat mij aangaat, Hij heeft mij geleid op de weg naar het huis van de vrouw die ik zocht.¹ Hij pakte de emmers, hing ze om de nek van de raaf en sprak: Breng me de ene vol met water uit Gan Eden en de andere met water uit Gehinnom. De raaf antwoordde: Ik zal doen zoals u gezegd hebt.

Hij zond de raaf uit² en deze maakte zijn reis, nam een duik in de rivier van Gehinnom en vulde de eerste emmer met water uit de rivier. Dit water kookte en borrelde en was zo gloeiend heet dat geen mens er ook maar een vinger in zou kunnen steken, zo heet was het, en zonder de barmhartigheid van de Almachtige omwille van deze rechtschapene zou hij helemaal verbrand zijn. Vandaar vloog de raaf naar de rivier die loopt door Gan Eden en vulde de andere emmer met water uit die rivier. Daarna dompelde hij zich in het water en waste zijn hele lijf, toen werd zijn lichaam weer gezond³ en hij genas van al de wonden en brandblaren⁴ die hij had opgelopen in het water van Gehinnom. Hij pakte de emmers, ging op weg, kwam bij R. Jochanan en sprak: Hier ben ik al, meester, hier ben ik, ik heb gedaan wat u mij had opgedragen. Ga in vrede en moge de God van Israël u redden uit alle rampspoed.

[1] Vgl. Genesis 24:27 voor deze lange zin. [2] Genesis 8:7 (Noach).

[3] 2 Koningen 2:14. [4] vgl. Genesis 4:23 (Lamech).

כַּמַר נִפְשׁוּ. וְהִתְפַּלֵּל לְפָנַי הַקְּבִ"ה וְאָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּשַׁלַּח לִי הָעוֹרֵב אֲשֶׁר נִתְּנִי מִלְּחַמֵי אֱלֹהֵי וְנִדְרֵךְ לִי לְשֵׁלָם גַּמְוּלִי.

בֵּינן כֶּךָ וּבֵינן כֶּךָ בָּא הָעוֹרֵב פּוֹרַח עֲלָיו וְאָמַר לוֹ: הַנְּנִי אֲדוּנִי, הַנְּנִי מוֹכֵךְ לְמִשְׁלַחְתְּךָ, גְּזוּר עָלַי וְאֶקְמִנְהָ, כִּי שָׁמַע י"י אֶת קוֹלְךָ וְרָאָה אֶת עֲנִידִי. א"ל ר' יוֹחָנָן: בְּרוּךְ י"י אֲשֶׁר לֹא עִזַּב חֲסְדוֹ וְאִמְתּוֹ מֵעַם¹ עַבְדּוֹ, אֲנֹכִי בְּדַרְךְ נִתְּנִי בֵּית הָאִשָּׁה אֲשֶׁר אָנֹכִי בִקְשָׁתִי. לָקַח הַדְּרִדוּרִים וְתָלָה אוֹתָם עַל צְוָאר הָעוֹרֵב וְא"ל: תְּבִיא לִי אֶחָד מֵלֶא מֵמִים שֶׁל גֶּזַע אֶדָן וְהֵאָחֵר שֶׁל מִים מִגֵּיהֲנוֹם. א"ל: כֶּךָ אֶעֱשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ.

וַיִּשְׁלַח הָעוֹרֵב מֵאֲתוֹ² וַיִּלֶךְ לְדַרְכּוֹ, וַיִּבֵּא וַיִּטְבּוֹל בְּתוֹךְ נְהַר גֵּיהֲנוֹם וַיִּמְלֵא הָאֶחָד מֵימֵי הַנְּהַר. וְהָיוּ הַמִּים רוֹתְמִין מְאֹד וְחַמִּים כְּיוֹתֵר, כִּי לֹא יוּכַל אָדָם לְשִׁים אֲצַבְעוֹ בְּתוֹךְ הַמִּים מִפְּנֵי חֲמִימוּתוֹ, וְאֶלְמֵלֵא רַחֲמֵי שְׁדֵי עֲלָיו בְּזָכוֹת הַצְּדִיק הָיָה נִשְׂרָף. וּמִשֵּׁם הִלָּךְ אֶל נְהַר הַהוּלָךְ בְּתוֹךְ גֶּזַע וַיִּמְלֵא הָאֶחָד מִן אוֹתָם מִים, וַיִּטְבּוֹל בְּמִים וַיִּרְחַץ כָּל גּוּפוֹ וַיִּשָׁב כְּשֶׁרוֹ³ וַיִּרְפֵּא מִן הַחֲבוּרוֹת וְהַפְּצָעִים⁴ אֲשֶׁר הָיוּ לוֹ מִפְּנֵי גֵיהֲנוֹם. נִטַּל הַדְּרִדוּרִין וְהִלָּךְ לוֹ. וְכֹא אֶל ר' יוֹחָנָן וְא"ל: הַנְּנִי אֲדוּנִי, הַנְּנִי, עֲשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר צְוִיתִנִי, וְלָךְ לְשֵׁלָם וְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַצִּילְךָ מִכָּל רָע.

[1] בראשית כד, כו-כז. [2] בראשית ח,ו. [3] ~ מלכים ב, כ, יד. [4] ~ בראשית ד, כב,

(קִדְוִי).

R. Jochanan nam de twee emmers, ging op weg en kwam bij de koningin. Hij sprak tot haar: Vrouwe, hier zijn de emmers, vol met water uit Gan Eden en met water uit Gehinnom zoals u vroeg. De koningin nam ze van hem aan en herkende ze allebei, want het water uit Gehinnom was gloeiend heet en stonk vreselijk, maar dat uit Gan Eden was heel fris en rook heerlijk als geurige kruiden. De koningin was daarop zeer verheugd en sprak tot hem:¹ Gezegd zij hij, die zijn oog op u heeft geslagen!

7. De verloren ring

Nu heb ik nog één taak die je moet volbrengen. Het is nu vijftienvintig jaar geleden dat mijn vader is gestorven en bij zijn dood gaf hij mij een ring van zijn vinger met daarin een edelsteen zoals er in de hele wereld nog geen is geweest. Op een dag ging ik spelevaren op de rivier, toen viel die ring van mijn hand in het water; mijn dienaren hebben hem gezocht, ze hebben zelfs een dam in de rivier gelegd om het water om te leiden maar ze konden hem niet vinden. Als je me die ring terugbezorgt, ga ik zonder verder uitstel met je mee. R. Jochanan sprak: Wie kan nu zoiets volbrengen, iets dat vijftienvintig jaar geleden in een rivier is kwijtgeraakt, wie kan zoiets nu terugvinden. Daarop sprak zij: Breng je hem niet, kom ik niet met je mee.

R. Jochanan liep langs de oever van de rivier, tot de plek waar hij de vis die hij had gekocht, in de rivier had teruggezet. Hij ging daar zitten en bad schreiend tot de Heilige, gezegend zij Hij, met de woorden: Moge het u behagen, o Eeuwige, God van Israël, dat Gij mij

לקח ר' יוחנן הדרודורים והלך לו ובה אל הפלכה ואמר לה: אדונתי, הנה הדרודורים מלאים ממני גן עדן וממני גיהנום כאשר שאלתי. לקחתם הפלכה מידו ותרא הפנים ותפירם, פי אותן מים של גיהנום היו חמים ביותר ומוסרחים מאוד, ואותן של גן עדן קרים מאוד וריחם כריח של בשמים. שמחה הפלכה שמחה גדולה ואמרה לו: יהי מפריך פרוך.¹

ז - הטבעת האבודה

עוד דבר אחד יש לי שאריך אתה לעשות, הנה כבר עברו עשרים וחמש שנים מיום שמת אבי ונתן לי טבעתו מעל ידו והיתה בה אבן טובה אחת, לא היתה פמותה בכל העולם. יום אחד הלכתי לשוט על פני הנהר ונפלה הטבעת מידי אל תוך הנהר, ובקשוח עבדי ויעשו שָׁכר² במים ויוליכו המים דרך אחר ולא מצאוה, ואם תוכל להביאה אלי, אלך עמך בלא אחור. אמר לה ר' יוחנן: מי יוכל לעשות זאת, דבר הנאבד בנהר, כבר עברו עשרים וחמש שנים, היאך יוכל אדם למצוא אותו! אמרה לו: אם לא תביאנה אלי, לא אלך עמך.

הלך ר' יוחנן עד שפת הנהר, עד המקום אשר השליך הדג שקנה בתוך הנהר. וישב וככה והתפלל לפני הקב"ה ואמר: יהי רצון מלפניך יי אלהי ישראל, שתשלח לי

[1] Ruth 2:19.

[1] רות ב.יט. [2] קור, מחסום בנהר.

de vis zendt die mij beloofd heeft mij te belonen voor wat ik voor hem heb gedaan. Terwijl hij nog sprak en bad, kwam de vis al aangezwommen en sprak tot hem: Meester, God heeft uw gebed gehoord en hier ben ik, bereid om te doen wat u behaagt. Ik weet wat u zoekt, de Rots¹ weet dat die niet in mijn bezit is, maar ik ben goed bekend met de vis die de ring heeft meegenomen en die heeft hem nog in bezit. Nu moet ik hem dagvaarden voor het gerecht van de Leviatan², daar kan ik de hele geschiedenis dan vertellen en ook dat het lot van heel Israël afhangt van die ring, en met hulp van de Schepper zal hij mij die teruggeven.

De vis ging op weg en meldde zich bij de Leviatan. Hij sprak tot hem: Heer, wil mij aanhoren. Er staat een ridder³ aan de oever van de rivier... en hij vertelde hem het hele verhaal. De Leviatan antwoordde: Ga die vis halen, dan vragen we hemzelf⁴ of hij weet waar die ring is en ik zal hem persoonlijk⁵ verzoeken die ring aan jou terug te geven. Hij haalde de vis en bracht hem voor de Leviatan. Daarop sprak deze: Heb jij een ring die je indertijd hebt gevonden en meegenomen? Geef hem dan terug aan deze vis, dan brengt die hem naar die ridder die aan de oever staat, want heel Israël is benard vanwege die ring. De vis ging de ring halen, gaf hem weer aan de andere vis en die bracht hem bij R. Jochanan.

Maar zodra de vis de ring uitspuwde, kwam er een groot everzwijn, pakte de ring, slokte hem op en was weg. R. Jochanan schreide bittere tranen en riep: Wee mij, wee mij! Ook de vis was zeer ontdaan over deze gang van zaken maar hij sprak tot R. Jochanan: Ik kan niets meer voor u

[1] de Hemel, God.[2] in deze tekst staat steeds een lidwoord bij Leviatan.

[3] letterlijk een rechtvaardige, maar we zijn zoals gezegd in hoofse kringen. [4] uit zijn eigen mond.[5] in zijn aanwezigheid.

הדיג שפדר לי לגמול לי מה שעשיתי לך. עודנו מדבר ומתפלל והדיג בא וא"ל: אדוני, שמע אליהם תפלתך, והנני מוכן לעשות רצונך, וידעתי את אשר אתה מבקש, וידע הצור כי אין אותה הטפעת ברשותי, אבל אני יודע ומכיר אותו הדיג שקלקה ועודנה ברשותי, וצריך אני להזמינו לדין לפני הדיג, כי אספר לו כל המעשה, ושכל ישראל תלויין באותה הטפעת, ובעזרת הכורא הוא ישלם אותה לי.

הלך לו אותו הדיג ובא לפני הדיג ואמר לו: אדוני, שמעני, יש צדיק אחד עומד על שפת הנהר... וספר לו כל המעשה. א"ל הדיג: לך אחרי אותו הדיג ונשאלה את פיו אם הוא יודע היכן היא אותה הטפעת ואבקש פניו לשלם אותה לך. הלך אחריו והביאו לפני הדיג וא"ל: יש לך טפעת אחת שקלקת ומצאת באתו זמן? שלם אותה אל זה הדיג והוא ישאנה אל צדיק אחד העומד על שפת הנהר, וכל ישראל צוררים בצער בשביל אותה הטפעת. הלך אותו הדיג ונתנה לדיג אחר ואותו הדיג הביאה אל ר' יוחנן.

וכשקרא אותה מפיו, בא חזיר אחד גדול ולקח אותה וטפעת ובלעה והלך לו. בכה ר' יוחנן כמר נפש וצעק ואמר: אוי לי אוי לי! גם הדיג היה פעוס מאד בעיניו, ואמר אל ר' יוחנן: לא יכולתי עוד לעשות לך שום דבר

doen in dit geval, maar de Hemel zal u geven wat uw hart begeert¹ en u uit de benardheid geleiden naar de ruimte. De vis nam afscheid en ging zijns weegs.

R. Jochanan bad: Heer der wereld, ik heb een goede daad bewezen aan een hond en die heeft mij beloofd dat hij mij zou lonen wat ik voor hem heb gedaan. Moge het U behagen dat Gij hem voor mij brengt, dan kunnen wij samen op zoek gaan naar dat everzwijn, of we hem [ergens] kunnen vinden.

Terwijl hij zo bad en sprak, kwam de hond aangerend, luid blaffend en roepend: Meester, meester, God heeft uw stem en uw smeekbee gehoord en God heeft mij voor u uit gezonden, hier ben ik al, ik heb al gedaan wat u vroeg en verlangde. Ik kwam dat everzwijn tegen dat de ring voor uw neus heeft weggenomen, ik heb hem doodgebeten en zijn buik opengereten en zijn ingewanden uit zijn lijf getrokken, die liggen daar op de grond, met de ring nog in de darmen. Kom met me mee, dan breng ik u naar die plek, dan maakt u zijn darmen open en dan vindt u de ring erin.

R. Jochanan ging met de hond mee, vond het everzwijn dood zoals hij gezegd had, maakte de ingewanden open en vond de ring. Hij pakte de ring en ging zeer verheugd op weg. Ook de hond ging zijns weegs.

R. Jochanan kwam terug bij de koningin en gaf haar de ring. Zodra zij deze² zag, pakte ze hem aan, kuste hem en was zeer opgetogen.

מִזֶּה הָעֲנִי, אֶלָּא הַמְּקוֹם יִתֵּן לָךְ מִשְׁאֲלוֹת לְפָדֶיךָ וַיִּזְיֵאֶיךָ מִצָּרָה לְרוֹחָהּ. וְנִפְטָר הַדָּג וְהַלֵּךְ לְדַרְכּוֹ.

ר' יוחנן הִיָּה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, גְּמִלְתִּי חֶסֶד עִם פֶּלֶב אַחַד וְהוּא נִדְרָ לִי לְשֵׁלֶם לִי מִה שֶׁעֲשִׂיתִי עִמּוֹ, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּבַאֲיָנוּ אֵלַי וְנִלְךָ אֲנִי וְהוּא לְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ חֲזִיר אִם נוֹכַל לְמַצּוֹא אוֹתוֹ.

כִּיִן כָּךְ וּבִיִן כָּךְ שֶׁהוּא מְדַבֵּר, בָּא אוֹתוֹ כָּלֵב נוֹבַח וְצוּעַק וְאוֹמֵר: אֲדוּנִי, שְׂמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹלְךָ וְאֵת תְּפִלָּתְךָ וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיךָ, וְהִנֵּה עָשִׂיתִי שֶׁאֶלְתָּךְ וּבִקְשָׁתְךָ.² פְּגַעְתִּי אוֹתוֹ חֲזִיר אֲשֶׁר לָקַח הַטְּבַעַת בְּפָנֶיךָ וְהִרְגַתִּיו וְקָרַעְתִּי אֶת קַרְבּוֹ וּבְנִי מַעֲיֵי הוֹצֵאתִי חוּץ מִגּוּפוֹ וְהִנֵּם שׁוֹכְבִים לְאָרֶץ וְהַטְּבַעַת בְּתוֹךְ הַבְּנִי מַעֲיֵם, וְלָךְ עִמִּי וְאוֹלִיכְךָ שֶׁם וְתַפְתַּח הַבְּנִי מַעֲיֵם וְתִמְצָאֶנָּה בְּתוֹכּוֹ. הַלֵּךְ ר' יוחנן אַחֲרָיו וּמַצָּאוּ מֵת כְּאֲשֶׁר אָמַר וַיִּפְתַּח אֶת בְּנֵי מַעֲיֵי וַיִּמְצָא אֶת הַטְּבַעַת בְּתוֹכָם. נָטַל אֶת הַטְּבַעַת וְהִלֵּךְ לְדַרְכּוֹ וְשָׂמַח שֶׁמָּחָה גְדוּלָּה, וְגַם הִפְלִיב הַלֵּךְ לְדַרְכּוֹ.

וּבָא רַבִּי יוֹחָנָן אֶל הַמַּלְכָּה וְנָתַן לָהּ הַטְּבַעַת. וּכְשֶׁרָאָתָה אוֹתָהּ, לָקַחָה אוֹתָהּ וְנִשְׁקָה אוֹתָהּ וְעָשְׂתָה מִמֶּנָּה שֶׁמָּחָה גְדוּלָּה.

[1] תהלים לז, ד. [2] ~ אסתר ה, ג. [3] כ"י: וכשראתה אותו לקחה אותו ונשקה אותו ועשתה ממנו שמחה גדולה; אותו, ממנו = ר' יוחנן? או צ"ל אותה, ממנה = הטבעת?

[1] Psalm 37:4. [2] minder waarschijnlijk: zodra ze R. Jochanan zag, pakte ze hem en kuste hem en was heel blij. Door een fout in het Hebreeuws is dit moeilijk te beslissen.

8. De koningin wekt de doden tot leven

Daarop sprak R. Jochanan: Nu God mijn reis tot een goed einde heeft gebracht, laat mij gaan, laten wij samen naar mijn land en woonstee gaan, want ik heb alles gedaan wat u van mij gevraagd hebt en heb u niet bedrogen. Doe daarom wat juist en goed is en houd ons niet langer op. Zij sprak tot hem: Nu dit alles van God komt, kan ik daarvan kwaad noch goed spreken¹, ik zal met je meegaan naar welke plaats je me maar wilt brengen. Zij gingen samen op weg en kwamen in de stad van de koning die haar had laten zoeken. Toen de koning hoorde van hun komst, snelde hij hen samen met zijn ridders tegemoet en ze brachten hen naar zijn paleis.

Aangekomen in het paleis, vernam R. Jochanan dat zijn vrouw was gestorven en zijn kinderen als slaven verkocht, alles hadden ze verloren wat ze nog hadden, niets hadden ze meer over want de wijzen hadden het afgenomen en omdat ze jaloers waren op hun vader hadden ze hun geld gestolen en henzelf als slaven verkocht. Toen R. Jochanan dit hoorde, was hij diep bedroefd om zijn vrouw en kinderen, en schreide en treunde om hen, en iedereen kwam hem troosten, en ook de koningin sprak hem lief toe en troostte hem. [De koning en de koningin] gaven opdracht de kinderen te gaan zoeken die bedelend langs de deuren gingen. Toen de kinderen hoorden dat hun vader terug was, waren zij zeer verheugd en kwamen naar hem toe. Bij hun ontmoeting vertelden ze hem al de narigheid die hen had getroffen; hij gaf hun nieuwe kleden en voedsel, en ze bleven bij hem.

[1] Genesis 24:50.

ח – המלכה מחיה המתים

אמר לה ר' יוחנן: הואיל והצלית י"י את דרכי, שלחני ונלכה יחד אל מקומי ולארצי, כי עשיתי לך כל מה שבקשת ממני. לא כחודתי מפה, לכן עשי הישר והטוב ואל תאחרי אותנו. אמרה לו: הואיל ומי"י יצא הדבר, לא אוכל לדבר אליך רע או טוב¹, אלא עמד אלוך לאייה מקום שתרצה להוליכני. ויקומו וילכו שניהם יחדיו ויבואו עד מקום הפלך אשר שלח אחריה. וישמע הפלך כי הם באים, ויעל לקראתם הוא ופרשיו עמו ויביאו אותם אל בית מלכותו.

וכשבאו אל בית המלכות, שמע ר' יוחנן שאשתו מתה ובניו הלכו בשבי² ואבדו כל מה שנשאר להם ולא נשאר להם מאומה, פי לקחו וגזלו אותם חכמים שהיו מתקנאים באביהם כל ממונם ושבו אותם. וכששמע ר' יוחנן כן, היה פעוס מאד מאשתו ומבניו ובכה וצעק עליהם. ויבואו כלם לנחמו, וגם המלכה דברה על לבו ותנחמו. וישלחו אחרי בניו אשר היו מחזירים³ על הפתחים, וכששמעו שבא אביהם, שמחו שמחה גדולה וכוּאו אליו. וראה אותם וספרו לו את כל התלצה אשר מצאתם⁴ וילבישם ויאכלם ויהיו עמו.

[1] בראשית כד.ג. [2] איכה א.יח. [3] פולטיים נד. [4] שמות יח.ח.

R. Jochanan was zeer geliefd en graag gezien bij de koning, omdat hij hem een vrouw had gebracht die in schoonheid en gestalte haars gelijke niet had in heel het koninkrijk. En de koning wenste haar aanstonds te huwen en onder de huwelijksbaldakijn te krijgen, maar de deugdzame dame antwoordde: Zo doet men dat niet in ons land¹, dat men met een vrouw spreekt om haar meteen onder de baldakijn te slepen, maar geef me twaalf maanden de tijd, want² zo verliepen de dagen van de zalvingen der maagden: zes maanden met mirreolie en zes maanden met balsem en schoonheidsmiddelen der vrouwen en pas dan was de jonge dochter geschikt om tot de koning te komen. Daarop sprak de koning: Al wat je vraagt en verlangt zal ik vervullen, doe wat goed is in je ogen. Aldus geschiedde.

R. Jochanan was zeer geliefd en graag gezien bij de koning en de koningin; de koning deed zijn ring van zijn vinger en gaf die aan R. Jochanan. Hij stelde hem aan tot³ heer over heel zijn huishouding en meester over al zijn bezittingen. Daarom werden de wijzen zeer afgunstig en zeiden tot elkander: Als wij nu niet overleggen hoe we R. Jochanan kunnen doden, zal hij ons aanstonds het kwaad vergelden dat wij hem en zijn kinderen hebben aangedaan. Zij lokten hem in een hinderlaag, sloegen hem dood en hakten hem in stukken, deel na deel. Toen ten paleize werd vernomen dat R. Jochanan was vermoord en ze hem in stukken hadden gehakt, waten de koning en de koningin diep bedroefd. De koningin zei: Breng mij naar de plek waar zijn ledematen liggen. Ze brachten haar daar: ze nam lidmaat voor lidmaat op en hechte ze weer aan elkaar zoals ze eerst hadden gezeten. Toen nam ze haar ring en raakte met de steen de wonden aan, daarop groeiden

[1] Vgl. Genesis 29:26 (Lea en Rachel) en 2 Samuël 13:12 (Tamar en Amnon).

[2] Ester 2:1.2. [3] Genesis 45:8 (Jozef).

וְהָיָה ר' יוֹחָנָן אֲהוּב וְנַחֲמָד בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, כִּי הֵבִיא לוֹ אִשָּׁה יָפָה וְטוֹבַת מְרָאָה לֹא הָיְתָה כְּמוֹהָ בְּכָל מְלָכוֹתוֹ. וְרָצָה הַמֶּלֶךְ לְכוֹנְסָהּ מִיַּד וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְחֹפֶה, וְעָנְתָה וְאָמְרָה אוֹתָהּ אֲדַקְתָּ: לֹא כֵן יַעֲשֶׂה בְּמִקּוֹמֵנוּ לְדָבָר אֶל אִשָּׁה וּלְהַכְנִיסָהּ מִיַּד לְחֹפֶה, אֲלֵא תֵן לִי זְמַן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֳדָשׁ, כִּי כֵן יִמְלְאוּ יָמַי מְרוּקֵי² הַבְּתוּלוֹת לְהַיּוֹת שְׂשׂוּה חֲדָשִׁים בְּשִׁמְךָ הַמּוֹר וְשִׂשׂוּה חֲדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבְתַמְרוֹתֵי הַנְּשִׁים, וּבְזָה רְאוּיָה הַבְּתוּלָה לְכוּא אֶל הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ: כָּל שְׂאֵלְתֶךָ וּבִקְשֶׁתֶךָ אֲמַלְא, עֲשֵׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ.³ וַתַּעֲשֶׂ בֵן.

וַיְהִי ר' יוֹחָנָן אֲהוּב וְנַחֲמָד מְאֹד בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה. וַיִּסֵּר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לוֹ וַיְצִוְהוּ לְאָדוֹן⁴ לְכָל בֵּיתוֹ וּמוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ. וַיִּקְנְאוּ כּוֹ הַחֲכָמִים וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו: אִם לֹא נָשִׂים עֵינֵיהָ לְהַרוֹג אֶת ר' יוֹחָנָן, עֲתָה יִגְמוֹל לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ לוֹ וְלִבְנָיו. וַיִּקְוּמוּ וַיֵּאָרְכוּ לוֹ וַיְכוּהוּ וַיַּחֲתִּכוּ אוֹתוֹ אָבִר אָבִר. וַיִּשְׁמַע הַדְּבָר בֵּית הַמֶּלֶךְ כִּי נִהְיָג ר' יוֹחָנָן וְכִי חָתְכוּ אוֹתוֹ אָבִר אָבִר, וַיִּתְעַצְבוּ מְאֹד הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה. וַתֹּאמֶר הַמְּלָכָה: הוֹלִיכוּנִי אֶל מְקוֹם שְׂהָאָבְרִים שָׁם. הוֹלִיכוּ אוֹתָהּ, וְלָקְחָה כָּל אָבִר וְאָבִר וְחִבְרָה אוֹתָם יַחַד כַּאֲשֶׁר הָיוּ פּוֹתְלָהּ, וְלָקְחָה הַטַּבַּעַת שְׁלָהּ וְנִגְעָה בָּאָבִר⁵ אֶת הַפְּעָעִים וְנִתְחַבְּרוּ

[1] ~ בראשית כט, כו. [2] אסתר ב, יב. [3] שמואל א, א, כג. [4] בראשית מ, ז (יוסף).

[5] כ"י: מן האבן!

de botten en de spieren weer aan elkaar door de kracht van de steen die in de ring zat. Vervolgens nam ze ook het water uit Gan Eden en waste heel zijn lichaam zodat het weer gezond werd, en zijn lichaam werd weer als dat van een kleine jongen¹. Daarna ging ze op hem liggen, legde haar mond op de zijne, kuste hem en bad tot de Heilige, geloofd zij Hij. En God verhoorde haar gebed en gaf hem zijn levensadem terug. Hij werd weer levend, kwam overeind en liep rond².

Toen zij zagen dat de koningin de doden deed herleven, waren zij verbaasd en verbijsterd en huiverden voor haar. Maar de koning sprak: Als dat zo gaat, laten we dan ten strijde trekken tegen iedereen om ons heen; word ik gedood in de strijd dan brengt zij mij wel weer tot leven. Wat deed de koning? Hij trok uit met al zijn prinses en dienaren en wijzen om een koning te belegeren; ze begonnen tegen hen een grote oorlog waarin de koning werd gedood met al zijn prinses en dienaren. Toen gingen ze op zoek naar de koningin op en zeiden tegen haar: Kom, breng de koning weer tot leven met zijn prinses en dienaren want zij zijn allen gesneuveld, gevallen door het zwaard.³

Samen met R. Jochanan begaf zij zich daarheen en deed met hen zoals ze met R. Jochanan had gedaan. Vervolgens nam ze het water uit Gehinnom, goot dat over hen heen en ze verbrandden allemaal.

Daarop sprak zij tot hen: Aanschouw de wondere daden van God, want niet van mij komt de wijsheid en de kennis om te doden en tot leven te wekken, maar God zelf doodt en doet herleven, wondt en brengt genezing, vernedert en verhoogt⁴. En het is niet gepast voor zijn Aanschiyn om zulke schurken te doen herleven zoals Hij deze rechtvaardige tot leven heeft gewekt. Ik kan er niets meer aan doen.

[1] 2 Koningen 5:14. [2] 2 Koningen 13:21 [3] 2 Samuel 1:12.[4] 1 Samuel 2:6-7.

הַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים בְּשִׁבְלֵי כַח הָאֶבֶן שֶׁהִיתָה בְּתוֹךְ הַטֶּפֶצֶת. וְגַם לָקְחָה מִן הַמַּיִם שֶׁל גֵּן עֵדֶן וְרַחֲצָהּ כֹּל בְּשׂוֹר וְנִתְרַפָּא וְיִשָּׁב בְּשׂוֹר כְּבָשׂוֹר נֶעֱר קָמֵן¹ וְאָז שָׁכְבָה עָלָיו וְתָשֵׁם פִּיהָ תוֹךְ פִּיו וְנִשְׁקָה אוֹתוֹ, וְנִתְפַּלְלָה אֶל הַקַּב"ה. וְיִשְׁמַע אֱלֹהִים אֱלֹהִים וְהַחֲזִיר לוֹ אֶת נְשִׁמָּתוֹ וַיְחִי וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ עַל רַגְלָיו.²

וּכְשֶׁרָאוּ כֹּךְ שֶׁהִיא מַחִיָּה מֵתִים, תָּמְהוּ וּפְחָדוּ וַרְחוּ³ מִמֶּנָּה. וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ: אִם כֵּן הוּא, נֵלֶךְ וְנִלְחַם אֶל כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ. אִם אֲהַרְג בַּמִּלְחָמָה, הִיא תַחֲיֶה אוֹתִי. מַה עֲשֵׂה הַמֶּלֶךְ? הֲלֹךְ הוּא וְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו וְחֻכְמָיו לְצוּר⁴ עַל מַלְךְ אַחֵר, וַיַּעֲרֹכוּ אֹתָם מִלְחָמָה גְדוֹלָה, וַיַּהַרְג הַמֶּלֶךְ וְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו. וַיְבוֹאוּ אַחֵר הַמִּלְכָּה וַיֵּאמְרוּ לָהּ: בּוֹאִי וְתַחֲיִי אֶת הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְעַבְדָּיו כִּי הֵם נָפְלוּ בְּחֶרֶב.⁵

הִלְכָה לָשֵׁם עִם ר' יוֹחָנָן וְעֲשֵׂתָה לָהֶם כְּאֲשֶׁר עֲשֵׂתָה אֶל ר' יוֹחָנָן. וְלָקְחָה הַמַּיִם שֶׁל גֵּיְהֵנוֹם וְהִשְׁלִיכָהה עֲלֵיהֶם וְנִשְׁרָפוּ כָּלָם.

אָמְרָה לָהֶם: רְאוּ אֶת נִפְלְאוֹת אֱלֹהִים כִּי לֹא מִמְנִי⁶ הַחֻכְמָה וְהַדַּעַה לְהַמִּית וְלַחַיּוֹת, כִּי הָאֱלֹהִים הוּא מְמִית וּמַחֲיֶה וּמוֹחֵץ וּמְרַפָּא וּמְרַוֵּם⁷, וְלֹא נֵאֵה לְפָנָיו לְהַחֲיוֹת אֱלוֹ הַרְשָׁעִים כְּשֵׁם שֶׁהַחֲיָה זֶה הַצַּדִּיק, וְלֹא יִדְעֵתִי לַעֲשׂוֹת עוֹד מְאוּמָה.

[1] מלכים א ה,יז. [2] מלכים ב יג,כא. [3] צ"ל רעדו? [4] לשנים מצוה. [5] שמואל ב א,יב. [6] מלכים ב ה,ו - דניאל ב,ל. [7] שמואל א ב,ו.

Ze gingen naar huis en het koninkrijk bleef achter zonder vorst. Toen lieten ze het oog vallen op R. Jochanan en maakten hem tot koning over hen, want al de mannen die hem zochten te doden waren gestorven¹, en ze gaven hem de deugdzame jonkvrouw tot echtgenote en zij leefden vele jaren samen in voorspoed en vrede en kregen zonen en dochters.

En daarom staat er geschreven: Werp uw brood uit op het water en ge zult het na vele dagen vinden.²

הִלְכוּ לְבֵיתָם וְנִשְׂאָר הַמְּלָכוֹת בְּלֹא מֶלֶךְ. נִתְּנוּ עֵינֵיהֶם
עַל ר' יוֹחָנָן וְהִמְלִיכוּ אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם, כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים
הַמְּבַקְשִׁים אֹת נַפְשׁוֹ, וַיִּתְּנוּ לוֹ אֶת הַיְּדֻקָּה לְאִשָּׁה, וְחָיו
יַחַד יָמִים רַבִּים בְּשָׁלוֹם וּבְהַשְׁקָט וּבְהַנְחָה, וְהוֹלִידוּ בָנִים
וּבָנוֹת.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: שְׁלַח לַחֲמֹד עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי כָרוֹב
הַיָּמִים תִּמְצָאֵנּוּ.

[1] Vgl. Exodus 4:19. [2] Anders gezegd: wie goed doet, goed ontmoet. Prediker 11:1 wordt dikwijls gebruikt als afsluitende "moraal" van Hebreeuwse sprookjes.

[1] שמות ד, יט. [2] קהלת יא,א.

